

Puruttya. 1. Egy emlékkötet tisztelgő írásában olvasható, hogy a szerző gyermekkorra óta ismeri ’rendetlen, lompos, slampos, slendrián’ jelentésben a *puruttya* szót, amelyet nemrég egy hontfüzesgyarmati író nyelvhasználatában talált meg. A cikkíró ezután elmondja, hogy néhány éve beszerezte a TESz.-t, így az abban található jelentésekről is be tud számolni (MORVAY KÁROLY, Puruttya. In: HAJDÚ MIHÁLY — KESZLER BORBÁLA szerk., Köszöntő könyv Kiss Jenő 60. születésnapjára. ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet — Magyar Nyelvtudományi Társaság, Bp., 2003. 576—7).

Magam kevésbé csodálkozom a szó felbukkanásán, hiszen Petőfi Sándor elbeszélő költeményéből ismerem meglehetősen régóta; a PSz. szócikkéből idézek: „**puruttya** mn. (*táj[szó, tájnyelvi alak]*), ’ronda, utálatos, ocsmány’; (*párh[uzam]*) nem fáj a szíved, te puruttya lélek, Te csúf poronty, anyádat megtagadni, Szülő anyádat? (Ap [= Az apostol]/3: 131)”. Egyébként Petőfi a szótár szerint itt, egyetlen alkalommal használta a *puruttya* szót. S az itt előforduló *poronty*-ot még egyszer, a „Széphalmon” című versében: „Azon szobában, | Melyben Kazinczy Ferenc | Élt s kilehelte tiszta lelkét, | Most piszkos nyávogó *porontyok* | Henteregnek [...]” (Petőfi Sándor: Összes költeményei. Magyar Helikon, Bp., 1967. 602).

A TESz.-ben a következők olvashatók: „**poronty 1570:** [...] román eredetű; vö. rom. *prunc* ’kised, csecsemő; N. gyerek’. Ennek eredete vitatott. — A m[agyar]. *poronty*ban a szó eleji más-salhangzó-torlódás feloldódott. A szóvégi *ty k > t* változáson keresztül (vö. *pamuk > pamut*, vö. még *pánt ~ N. pánk* stb.) fejlődhetett ki; palatalizációját rokonságneveknél gyakran használt 3. sz. birtokos személyragos alak (*poronkja, porontja*) magyarázhatja. 2. és 3. jelentése névátvitellel létrejött magyar fejlemény. — Erdélyi nyelvjárási szó volt; a 19. sz.-ban kerülhetett be a köznyelvbe s innen más nyelvjárásokba. — Szláv származtatása téves.” A TESz. számos szerző írására hivatkozik, többek között ALEXI GYÖRGYÉRE: *Poronty*: Nyr. 15. 1886: 555—8.

A SzT.-ban, noha a *poronty* erdélyi eredetű, éppenséggel nincs adat a szóra, *puruttya* sem található, megvan ellenben a *porongy* 'gyalogfűz', utóbbit l. a TESz.-ben is.

2. A TESz. 1685-ből adatom egy *puruttya* szót ebben a szöveggörnyezetben: „Némelyeknek szép termete, gyönyörű complexiója vagy, némelyeknek rút, ocsmány, puruttya”; itteni jelentése: 'ronda, csúf; ekelhaft, scheußlich', majd 1748-ban: 'gyalázkodó, csúnya <beszéd>; gartig <Rede> | szégyenletes, gyalázatos <magatartás, cselekedet>; schändlich <Haltung, Handlung>; egy 1805-beli forrásban: 'gyalázatos, erkölcstelen (nőszemély); ehrlos bzw. ehrlose Weibsperson'; egy 1808-beliben: 'szennyos, mocskos, lucskos; schmutzig, sudlig, matschig'; 1817-ből ? 'lusta, tespedt; faul, | hanyag; liederlich'. — A szó maga a TESz. szerint: „Ismeretlen eredetű. További vizsgálatot érdemel esetleges hangutánzó-hangfestő keletkezése. [...] Nyelvjárási szó. CZF.; r. L. G.: Nyr. 97: 500” (*puruttya* a.). — Vö. EWUng. *puruttya*.

A *puruttya* az ÚMTsz.-ben főnévként és melléknévként is adatolva van. A melléknév jelentéseit így írta le a szótár — csak az idevágó részeket idézem — : „**1.** hanyag, rendezetlen <öltözet, ember> *Ronda puruttya népség* **2.** szennyos, piszkos, ill. megvetendő, utálatos *de puruttya ez a víz!* **3.** csúnya, visszataszító **4.** hitvány, rossz, vacak *Jaj de puruttya éggy út vàn, Puruttya népség* **5.** éhhetetlen, ügyefogyott, gyámoltalan *Mingyâ mēgöllek te puruttya lēlek* **6.** éhhetetlen, ügyefogyott, gyámoltalan [Ehhez nincs példaszöveg. B. L.]” Az ÚMTsz. a főnévi használatban a következő jelentéseket adja meg: „**1.** régi, rossz bútor [Példa nincsen. B. L.] **2.** (*rosszalló*) haszontalan hitvány személy *Mēnj, tē puruttya* **3.** (*gúny*) cigány [Példa itt sincs. B. L.]” — Az ÚMTsz. szócikk végén utal a *purungya* szóra, amelyet 'piszkos, rendetlen, elhanyagolt külsejű' jelentéssel adatom: „A rossz asszonyt az ura mutatja, aki *purungya*, piszkos, zsíros [...]” (*purungya* a.).

3. A román *prunc* a magyarban például **purunkja van* 'gyereke van' mintájú szerkezetben jelenhetett meg. Az effélékben a szó végéhez tapadt az egyes szám harmadik személyű birtokos személyrag, hiszen szinte mindig **valakinak a puruntjáról* beszéltek (hasonlóképpen: **valakinek a napáról*, **valaminek ~ valakinek a veséjéről*), tehát kialakulhatott a *puruttya ~ porottya* (és a *napa a vese*) szó. A *poronty* persze (akár egyidejűleg evvel az alakulással) meg is maradhatott — és meg is maradt, vö. TESz. és EWUng. *poronty*. Lehetett egy másik alakulásmód is: **puruntja* → **purungya ~ porongya*.

Más eredetű a *porond ~ porongy* 'kosárfűz' (l. TESz. *porond* a.). A SzT.-ban 'gyalogfűz' a *porongy*, s számos származékát található meg címszó gyanánt (*porongybokor, porongyos, porongvessző* és mások). Egyébként ez a szó alakilag némileg összekeveredett a *poronty*-tyal, az ÚMTsz.-ben van egy *porontyos* főnév, amely 'vízből kiemelkedő magasabb földhát, földdarab' (*porondos* a.), egyébként ilyen helyen szívesen tenyészik a fűzfá; vö. a TESz.-ben közölt jelentésekkel.

BÜKY LÁSZLÓ